

IES Balàfia: presencialitat i salut, eixos vertebradors de l'organització d'un centre escolar en temps de pandèmia

Ricard Llorca

Margalida Marí

RESUM

Aquest treball pretén explicar i donar a conèixer quines han estat les modificacions a què s'ha vist abocada l'organització de l'IES Balàfia a causa de la pandèmia de la COVID-19, per evitar al màxim possible el risc de contagi i preservar al mateix temps el dret a l'educació del nostre alumnat.

RESUMEN

Este trabajo pretende explicar y dar a conocer cuáles han sido las modificaciones a las que se ha visto expuesta la organización del IES Balàfia a causa de la pandemia de la COVID-19, para evitar al máximo posible el riesgo de contagio preservando a la vez el derecho a la educación de nuestro alumnado.

Després del precipitat confinament del darrer trimestre del curs 2019/20, provocat per la pandèmia de la COVID-19, i les conseqüències que aquest va tenir en el nostre centre, molt especialment en l'alumnat, l'equip directiu de l'IES Balàfia, amb el suport del claustre i del consell escolar del centre, vam decidir que amb vista al curs que estava per iniciar-se, el 2020/21, hàviem de prioritzar la presencialitat de tot l'alumnat en qualsevol de les situacions que es plantejaven com a possibles: tant a l'escenari A, que ja preveia la presencialitat total als centres, com a l'escenari B, que incloïa la semipresencialitat a partir de segon d'ESO. El principal objectiu era evitar situacions que ja s'havien donat a causa de la no assistència al centre al llarg del tercer trimestre i que podien generar desigualtat a l'hora de garantir una educació igualitària i de qualitat. Volíem evitar l'abandonament i la desconexió de part de l'alumnat, bé fos per la bretxa digital causada per la situació econòmica d'algunes famílies, bé fos per la desídia d'alguns alumnes i del seu entorn familiar o bé per la dificultat, tant del professorat com de l'alumnat, de treballar amb una nova metodologia sense cap preparació prèvia. Tot i això, també vam tenir clar que els criteris sanitaris eren els que s'havien de prioritzar, si calia, per davant dels criteris pedagògics.

Vam considerar que la millor manera d'atendre l'alumnat amb un mínim de garanties, respectar les normes sanitàries i donar resposta a les nombroses dificultats que ens generava la pandèmia era destinar tots els recursos i els espais del centre a crear grups amb ràtios com més reduïdes millor, evitar que es produïssin desplaçaments o canvis d'aula i organitzar l'acompanyament dels alumnes amb un professor durant tota la jornada escolar.

La situació i l'entorn del nostre centre i, per tant, del nostre alumnat, exigia un plantejament molt acurat: som un centre rural al qual la immensa majoria dels alumnes s'han de desplaçar amb transport escolar. No tenim al voltant ni zones urbanes ni serveis d'abast general. Escolaritzam l'alumnat de tota la zona nord de l'illa, una gran zona d'influència pertanyent a dos municipis diferents sense gaires connexions entre si. Per tot això, l'assistència al centre és el principal, i en alguns casos fins i tot l'únic, àmbit de socialització dels alumnes. Érem conscients que la presencialitat era fonamental; però també sabíem que aquest plantejament exigia un pla de contingència molt ambiciós i detallat, ja que ens havia de permetre compartir l'espai escolar sense augmentar el risc de contagi que això

podia suposar. Evidentment, tampoc no volíem oblidar l'aspecte acadèmic: la semipresencialitat no afavoreix, en cap cas, un ensenyament de qualitat, i aquest ha estat sempre un dels pilars fonamentals del nostre institut.

Un cop presa la decisió general, i tenint molt en compte els recursos de què disposàvem, va ser imprescindible assumir tota una sèrie de canvis que condicionarien el nostre funcionament diari:

En primer lloc, vam modificar el funcionament habitual. Feia pocs mesos que en un llarg debat en els diversos òrgans de gestió del centre havíem pres la decisió de no implantar l'ús generalitzat dels dispositius electrònics —ja feia anys que eren d'ús freqüent, però no majoritari— en substitució dels llibres de text tradicionals. No obstant això, atesa la nova situació de pandèmia que ho va trastocar tot, vam assumir que per poder atendre l'alumnat de la millor manera possible, dins i fora del centre en cas que es produís un nou confinament o en els casos de gestió de positius en COVID-19, quarantenes, alumnat vulnerable, etc., havíem de treballar amb dispositius electrònics, posar en marxa el Classroom de manera generalitzada i havíem d'ensenyar a fer-ne un bon ús, tant a l'alumnat com al professorat.

En segon lloc, vam renunciar a tota la mobilitat dins del centre. Els grups es van fer tan reduïts com va ser possible i es van organitzar per matèries comunes i optatives, de manera que no hi hagués canvis d'aula durant tota la jornada escolar.

I en tercer lloc, vam substituir l'atenció gairebé individualitzada o en petit grup —a través de diferents tipus de suports i reforços— de l'alumnat NESE per una atenció dins uns grups classe més reduïts que la resta i tutoritzats per un membre del Departament d'Orientació, prioritàriament especialistes en pedagogia terapèutica. Aquest darrer punt va ser l'aspecte més dolorós i difícil d'assumir, ja que un augment de quota de professorat per part de la Conselleria, que, a diferència d'altres comunitats, no es va produir, ens hauria permès evitar tantes renúncies.

Un cop presa la decisió, vam elaborar un pla de contingència que ens permetia atendre presencialment l'alumnat tant en un escenari A —de presencialitat— com en un escenari B —de semipresencialitat a partir de segon d'ESO i que nosaltres volíem evitar per damunt de tot.

Amb tots aquests condicionants, el nostre pla de contingència (Pla de contingència IES Balàfia 2020-21)¹, a grans trets, consisteix en:

MESURES PRESES QUANT A L'ADEQUACIÓ DELS ESPAIS

Per poder donar resposta a les exigències sanitàries que ens ha portat la pandèmia, s'han reorganitzat tots els espais del centre per tal d'augmentar les aules disponibles: s'han retirat tots els mobles o objectes no indispensables i s'han posat a l'abast de tota la comunitat educativa els materials de protecció. Per tant, per poder multiplicar els espais disponibles, s'han convertit en aules ordinàries:

¹ <http://iesbalafia.cat/wp-content/uploads/sites/72/2021/05/Pla-de-contingència-curs-2020-21-IES-Balàfia-1.pdf>

laboratoris, aules de suport, tallers de tecnologia, aules de desdoblaments, aula polivalent, etc. Així mateix, per tenir un major control d'aquesta nova distribució i funcionament, s'ha assignat, cada hora, un professor de guàrdia a cada passadís, que s'ha situat davant les portes d'accés als banys de l'alumnat.

Per tal de condicionar les aules, però també d'altres espais d'ús compartit del centre, s'han habilitat —en forma de circuit que evita els creuaments de persones— portes d'entrada i sortida; s'ha retirat tot el material que no és estrictament imprescindible: cortines, murals, decoració, prestatgeries, mobiliari no necessari, etc., per poder habilitar els espais de manera que permetin mantenir les mesures de distància adequades i que no hi hagi cap superfície que els diferents alumnes hagin de manipular. També s'ha assignat una taula i una cadira nominal a cada alumne i s'han fixat unes marques al terra que indiquen exactament on s'han de situar per garantir que no es redueixi la distància de seguretat; s'han substituït els contenidors de reciclatge per papereres amb tapa, s'ha indicat en lloc molt visible la cabuda màxima de tots els espais del centre i s'han situat mobles a les entrades i sortides de totes les aules amb hidrogel i mocadors de paper que es revisen i reposen diàriament.

Un espai especialment cuidat i revisat durant tota la jornada escolar és l'aula COVID, ampliable a dues quan es crea la necessitat. Es tracta d'una aula totalment buida, sense cap moble o element que pugui afavorir el contagi, d'ús exclusiu per a qualsevol membre de la comunitat educativa que presenti símptomes compatibles amb la malaltia, en què només hi ha una mampara de separació de gran mida i dues cadires: una per a la persona que presenta símptomes i una altra per a l'acompanyant.

Per regular la circulació, sobretot les entrades i les sortides dels edificis, i evitar tant els creuaments com les aglomeracions, a banda de penjar infografies explicatives sobre la pandèmia i les mesures de protecció a tots els passadissos, s'han habilitat i retolat quatre circuits, amb colors diferents, per desplaçar-nos per totes les instal·lacions en una sola direcció; amb portes d'entrada i sortida diferents a tots els espais que ho permeten.

Quant a la regulació del temps d'esplai, a banda de la separació dels períodes de pati en diferents franges horàries, s'empra l'aparcament exterior del recinte escolar com a zona de pati per als alumnes d'ensenyaments postobligatoris i s'han creat zones de pati —una per a cada classe— per ubicar-hi els diferents grups durant el temps d'esbarjo sense que hi hagi contactes entre alumnes de classes diferents. En cas que les condicions meteorològiques no permetin sortir a l'exterior, els alumnes romanen a l'aula sense desplaçar-se dels espais que tenen assignats.

Respecte dels banys, als dels alumnes s'hi accedeix d'un en un, i el professorat de guàrdia de passadís porta un registre dels usuaris. Als banys dels professors, un cartell exterior que gestionen els mateixos usuaris indica si està ocupat o lliure.

Finalment, per poder atendre les famílies que ocasionalment venen de manera presencial al centre, i en el cas que no puguin ser ateses en l'espai exterior, s'han instal·lat mampares de separació a la consergeria, la secretaria i sales de reunió.

MESURES PRESES QUANT A L'ORGANITZACIÓ ESCOLAR DE CENTRE

a) Genèriques:

El primer entrebanc organitzatiu que s'ha hagut de resoldre ha estat la manca de temps per organitzar l'esglaonament de les entrades i les sortides i la falta de professors per donar resposta a totes les situacions que requereixen la presència física d'un docent, ja que l'objectiu ha estat que l'alumnat no estigui sol en cap moment de la jornada lectiva, ni durant el temps d'esplai, ni quan es produeix un canvi d'aula. Això requereix un gran esforç organitzatiu i d'implicació dels docents, perquè una part del professorat pugui acompanyar els alumnes mentre es desplacen per anar i tornar dels patis al mateix temps que l'altra part dels docents continua impartint classes als grups que no tenen pati en aquell moment. La reducció de les sessions lectives de 55 a 50 minuts ha permès organitzar les entrades i les sortides de manera esglaonada —l'entrada de 7.50 a 8.10 hores, i la sortida de 13.55 a 14.05 hores— i disposar de docents suficients per assignar un professor a cada grup durant les hores de pati.

Un cop resolta la manca de professors, per tal de simplificar al màxim l'organització i permetre la presència simultània al centre de tot l'alumnat i el professorat sense que això augmentés o afavorís el risc de contagis, s'han pres les decisions següents:

- Eliminar tots els desdoblaments, suports d'orientació i hores de reforç per poder crear grups classe suficientment reduïts per garantir la presencialitat al mateix temps que es redueix la mobilitat en els passadissos.
- Agrupar, per evitar moviments entre aules, en sessions de dues hores seguides totes les àrees que ho hagin sol·licitat.
- Agrupar assignatures específiques, optatives i itineraris de manera que els alumnes d'un grup no comparteixin espai en cap moment amb cap altre grup.
- Habilitar una aula de reproducció en línia (*streaming*) perquè els 4 grups de segon de batxillerat que superen el màxim de 20 alumnes permès per la normativa COVID puguin seguir, de manera rotatòria, les classes de les assignatures comunes de forma telemàtica dins el centre. En la resta d'assignatures —de modalitat o específiques— no se superen en cap cas els 20 alumnes a l'aula.
- Fer dues franges horàries diferenciades per als temps d'esplai per poder disposar d'espai suficient al pati evitant les aglomeracions dels alumnes.
- Organitzar de manera telemàtica o suprimir quan no és possible, fins que la situació sanitària ho permeti, l'organització d'activitats complementàries i extraescolars.
- Gestionar el préstec de llibres via telemàtica i tancar l'accés a la biblioteca.

- Crear un *classroom* per a cada grup i assignatura que afavoreixi gestionar les absències provocades per la pandèmia, tant de l'alumnat com del professorat, així com sol·licitar i promoure la participació en cursos de formació de professorat per a l'ús de les eines TIC.
- Recomanar, perquè el nostre entorn ho afavoreix, realitzar activitats lectives a l'aire lliure.

Per acabar d'ajustar l'organització del centre i, concretament, dels espais, totes les reunions, amb famílies o de coordinació docent, es fan per via telemàtica. Si en algun cas això no és possible, es fan amb el mínim de la cabuda necessària i preferiblement en l'espai exterior. Quan s'han de fer dins l'edifici, es realitzen en un espai molt ben ventilat, amb una pantalla de separació, sense intercanviar documents i acomplint rigorosament les normes sanitàries. En acabar la reunió, es desinfecta l'espai.

b) Professorat:

Quant a la gestió dels espais per part del professorat, la principal mesura organitzativa és la reorganització de les guàrdies: a banda de les de substitució dels companys absents, s'han creat guàrdies de passadís, en què el professorat supervisa i registra les entrades i les sortides dels banys al mateix temps que s'encarrega que a darrera hora la sortida de l'edifici sigui esglaonada i per grups. I com ja hem dit, s'han redistribuït les guàrdies de pati de manera que durant tot l'esplai, incloses les entrades i les sortides de l'aula, un professor acompanyi el grup assignat a la zona de pati que li correspon.

Pel que fa a les reunions docents, es fan totes de manera telemàtica en horari de tarda. També s'ha establert l'ús d'esprai desinfectant per netejar tot el material que s'hagi d'emprar, tant a l'aula, abans de començar i en acabar la classe, com a les zones compartides amb altres companys.

c) Personal d'administració i serveis:

El personal d'administració i serveis són els encarregats d'obrir diàriament les portes i les finestres abans de començar la jornada escolar. A partir del segon trimestre, quan s'ha disposat de mesuradors de diòxid de carboni, s'ha organitzat una obertura de les finestres de només 15 minuts —totes les aules i cada dia en el mateix moment— sempre que el mesurador no assenyali una concentració de més de 800 parts per milió de diòxid de carboni. En cas de superar aquesta xifra, s'obren immediatament totes les finestres fins que no es recupera una bona qualitat de l'aire.

A més de l'anterior gestió, aquest personal també s'encarrega de fer un registre de les persones que, per qualsevol motiu, entren al recinte escolar, a fi de poder-les localitzar en cas de necessitat.

d) Alumnat:

Els alumnes, que per evitar desplaçaments no controlats només poden accedir al recinte escolar a l'hora d'entrada i en la franja horària corresponent al seu temps d'esplai, s'han de prendre la temperatura abans de venir al centre i romandre a casa en cas de presentar algun símptoma compatible amb la COVID-19.

Respecte del material, han de portar diàriament un dispositiu electrònic portàtil. Pot ser qualsevol ordinador o tauleta, no cal que adquireixin un Chromebook, perquè vam considerar que en aquests moments podia ser una despesa difícil d'assumir. També han de dur tot el que necessitin per al desenvolupament de les classes, ja que en cap cas no es pot compartir material. Per garantir que tots els alumnes disposin d'un aparell electrònic que els permeti seguir les classes, el centre ha habilitat un servei de préstec adreçat a aquells alumnes que tenguin dificultat per adquirir un ordinador o que temporalment no poden disposar-ne.

I pel que fa a la cafeteria del centre, que ha funcionat amb comanda prèvia en els moments de nivells més alts de contagi, només s'hi pot accedir en temps d'esplai i sempre de manera individual, mai en grup, per les rutes senyalitzades per als desplaçaments. Els accessos als banys es regulen de la mateixa manera.

e) Famílies:

Per tal de reduir al màxim els contactes, les reunions de benvinguda amb les famílies —amb l'assistència dels tutors dels grups i de l'equip directiu—, les entrevistes, consultes, etc., es fan per via telemàtica sempre que sigui possible. Quan la situació requereix una reunió presencial, sempre es fa amb cita prèvia.

En la mateixa línia, es recomana a les famílies que duguin els alumnes al centre en transport privat i que evitin l'ús del transport escolar.

MESURES ESPECÍFIQUES PER A LES CLASSES D'EDUCACIÓ FÍSICA

Atès que disposam d'un entorn rural que afavoreix les activitats a l'aire lliure, les classes d'educació física, agrupades en sessions de dues hores, es realitzen a l'exterior sempre que les condicions meteorològiques ho permetin. En la mateixa línia, s'eviten els esports de contacte i el material compartit i no es fa ús dels vestidors.

MESURES QUANT AL TRANSPORT ESCOLAR

L'ús del transport escolar és una de les situacions en què es concentren més persones en un espai molt petit; per tant, s'hi ha de tenir una cura especial, coordinada pels acompanyants de què disposa cada autobús, a l'hora de mantenir les mesures d'ús de mascareta, distància i seguretat. A més a més, es fa servir una única porta d'accés al vehicle i una altra per a la sortida. Cada alumne té assignat un seient numerat que en cap cas no es pot intercanviar; els acompanyants van amb els alumnes fins a la porta d'entrada del recinte escolar i l'arribada té lloc esglaonadament a partir de les 7.50 hores, de manera que no s'obrin les portes per sortir d'un autobús fins que tot l'alumnat que ha sortit de l'autobús anterior hagi abandonat la zona d'aparcament.

MESURES DE NETEJA

La neteja és un dels pilars bàsics per prevenir els contagis. Per això mateix, a banda de fer net i desinfectar diàriament fora de l'horari lectiu, una persona del servei de neteja és al centre durant tot el matí per encarregar-se de desinfectar, de manera rotatòria, tots els banys, els llocs reutilitzats —qualsevol espai interior ocupat per un grup d'alumnes s'ha de netejar abans que l'ocupi un altre grup—, els espais que s'han fet servir per a reunions amb famílies o per atendre-hi alguna persona aliena al centre i, evidentment, per donar resposta a qualsevol necessitat sobrevinguda que es pugui presentar.

Especial atenció s'ha de posar en la gestió i desinfecció de l'aula COVID: en el moment que un alumne presenta símptomes sospitosos de COVID-19, se'l trasllada a l'aula COVID i tot el grup surt al pati mentre es fa neta l'aula de referència. Quan l'alumne se'n va, també es desinfecta l'aula COVID.

MESURES AMB SERVEIS EXTERNS AL CENTRE

Per poder fer front a la pandèmia, ha calgut l'ajuda de diferents entitats externes al centre:

Per una banda, s'ha demanat a l'Ajuntament de Sant Joan de Labritja la presència de la Policia Local tant a l'entrada com a la sortida del centre perquè garanteixi que es compleixen les normes de seguretat per prevenir els possibles contagis.

També s'ha incrementat el contacte amb els serveis socials, tant de l'Ajuntament de Sant Joan de Labritja com de l'Ajuntament de Santa Eulària del Riu, per detectar possibles dificultats de les famílies a causa de la crisi econòmica sobrevinguda o evitar al màxim possible la bretxa digital entre l'alumnat del centre.

D'altra banda, s'ha incrementat la presència de la infermera del servei de consulta jove del centre com a referent sanitari per a tota la comunitat educativa. També s'ha realitzat el curs «El vincle amb l'alumnat en pandèmia i l'autocura del docent» per al claustre i tallers telemàtics amb l'alumnat sobre la gestió d'emocions per no perdre la motivació, impartits per una consultoria psicològica.

MESURES DE CONSCIENCIACIÓ

Al mateix temps que s'han treballat les nombroses mesures preventives, ha estat fonamental i imprescindible dedicar algun temps a la divulgació i conscienciació de tota la comunitat educativa, especialment l'alumnat. Des d'un inici, s'ha detectat la necessitat de fer conscients els alumnes de la gravetat de la situació i de la importància de la implicació personal i de grup, tant per preservar la salut de tots com per poder mantenir la presencialitat que tant valoram.

Per treballar i coordinar tots els aspectes, s'ha reforçat i augmentat el paper de la comissió de salut. La coordinadora, persona de contacte d'EDUCOVID juntament amb l'equip directiu, és qui s'encarrega del seguiment dels casos positius i sospitosos.

A principi de curs, es va realitzar una *unitat didàctica zero* per analitzar la situació de la pandèmia i de les seues conseqüències vista des de l'enfocament de totes les assignatures. I durant la segona meitat del curs, la comissió de salut i els alumnes d'audiovisuals han fet un vídeo de conscienciació amb experiències pròpies i reals de membres de tota la comunitat educativa afectats per la pandèmia (Darrere les xifres).² S'ha de destacar la bona resposta, tant dels membres de la comunitat educativa com de les responsables d'EDUCOVID a Eivissa a qui s'ha demanat col·laboració per a aquest projecte, així com la càlida rebuda que ha tengut el resultat entre tots els membres de la comunitat educativa i els mitjans de comunicació locals (reportatge al *Diario de Ibiza*³ i entrevista a IB3 Ràdio).⁴

De totes aquestes activitats, així com de les mesures i normatives vigents, se n'ha fet tot tipus de publicitat: a través de la pàgina web, dels correus electrònics, amb infografies i cartells informatius en totes les instal·lacions del centre, xarxes socials, mitjans de comunicació, etc.

MESURES PRESES QUAN HI HA UN CAS SOSPITÓS DE COVID-19

En cas que un alumne presenti símptomes compatibles amb la COVID-19 durant la jornada escolar, l'han de portar a l'aula COVID i avisar l'equip directiu. El professor que estava amb l'alumne ha de romandre amb ell, amb una mascareta FFP2 per sobre de la que ja duia, fins que aquest abandona el centre. Mentrestant, un professor de guàrdia acompanya la resta del grup al pati, el personal de neteja desinfecta l'aula i un membre de l'equip directiu telefona a la família perquè vengui a cercar-lo i els recomana que facin una consulta mèdica. En cas que no pugui venir la família abans que s'acabi l'horari lectiu, s'avisava la Policia Local perquè se'n faci càrrec.

MESURES PREVISTES EN CAS D'INCOMPLIMENT DE LES MESURES DE PREVENCIÓ, PROTECCIÓ I HIGIENE PER PART DE L'ALUMNAT

Finalment, per tal de garantir el compliment del nostre pla de contingència i, per tant, de les mesures de protecció, per a aquells casos en què es faci un incompliment manifest de les normes establertes, posant en risc la salut de la resta de la comunitat educativa, s'estableixen les mesures següents: si es produeix un incompliment, es farà una reflexió individual amb l'alumne, qui rebrà un advertiment per escrit i es comunicarà els fets a la família. Si l'incompliment es repeteix, comportarà un nou advertiment i un dia de suspensió de participació en les activitats presencials al centre amb la realització de tasques en línia. El tercer incompliment implicarà tres dies de suspensió. I a partir del quart i successius, seran deu els dies de suspensió.

Aquest ha estat, a grans trets, el nostre funcionament al llarg de tot el curs, a hores d'ara ja a punt d'acabar-se. El resultat hem de dir que ha estat molt satisfactori: tot i el gran nombre de casos que hem comptabilitzat perquè, d'una manera o d'una altra, han estat casos amb simptomatologia de

² <https://www.youtube.com/watch?v=B9brkfauDaE&t=1s>

³ <https://www.diariodeibiza.es/pitiuses-balears/2021/05/25/instituto-balafia-pone-cara-coronavirus-52213114.html>

⁴ <https://go.ivoox.com/rf/70730419>

COVID,* al centre només hi ha hagut un possible cas de contagi; per tant, no hem hagut de gestionar cap brot, ni confinar cap grup ni sotmetre'ns a cap quarantena que no hagi estat individual.

* **Casos amb simptomatologia COVID acumulats des de principi de curs fins al mes d'abril:**

	Professorat	Alumnat
Casos positius	4	15
Síntomes i PCR negativa	15	45
Síntomes i reincorporació per millora	3	113
Aïllament (2 o 3 dies) pendent de PCR d'un contacte directe	13	21
Quarantena (2 setmanes o 10 dies) pel cas positiu d'un contacte directe	11	51
Total acumulat: 291	46	245

Font: elaboració pròpia

Així, podem concloure que gràcies a la implicació de tota la comunitat educativa, molt especialment del professorat i de l'alumnat, juntament amb la complicitat de les famílies, fins avui hem pogut assolir el nostre objectiu: evitar els possibles contagis i garantir la presencialitat i, per tant, l'atenció al nostre alumnat amb el màxim de garanties que la situació ha fet possible. Ara bé, també hem de dir que l'esforç i el desgast personals i emocionals que aquest funcionament ha exigut, tant a l'alumnat com al professorat, han estat molt grans i que, a hores d'ara, el cansament comença a fer-se molt palpable. Confiam i desitjам que el pròxim curs que ja s'acosta els responsables polítics sabran substituir les bones paraules, els reconeixements i els copets a l'esquena —que agraïm— per un veritable suport tècnic i una quota de professors suficient que ens permeti plantejar la gestió del centre d'una manera més relaxada, encara que igualment segura, i que afavoreixi el retorn a una certa normalitat.